

res publica de les ciències i de les lletres a la qual dedicà la seva vida Géza Alföldy: «omnibus qui patriam conservaverint, adiuvaverint, auxerint, certum esse definitum locum, ubi beati aevo sempiterno fruuntur».

Text escrit per Marc Mayer i Olivé i llegit per Joan Sanmartí Grego en el Ple del dia 19 de desembre de 2011

Giovanni Lilliu

(13.3.1914 - 19.2.2012)

Giovanni Lilliu, membre corresponent de la Secció Històrico-Arqueològica de l'Institut d'Estudis Catalans, va néixer el 13 de març de 1914 a Barumini, prop de Càller (Sardenya). Va completar l'ensenyament secundari a l'escola salesiana Villa Sora, a Frascati, i poc després va començar els estudis a la Facultat de Lletres i Filosofia de la Universitat de Roma, on va ser deixeble d'Ugo Rellini i es va anar especialitzant en l'estudi de la paleoetnologia i l'arqueologia. S'hi va graduar el 9 de juliol de 1938, amb un treball sobre la religió primitiva de Sardenya, i va seguir els seus estudis a la Scuola di Specializzazione di Archeologia de la mateixa Facultat de Lletres i Filosofia, on es va doctorar amb una tesi sobre les esteles púniques de Sulcis el 22 de febrer de 1942. Fins al desembre de 1943 va ser ajudant voluntari a la càtedra de paleoetnologia de l'Ateneo Romano.

Retornat a Sardenya, va ser professor de la Facultat de Lletres i Filosofia de la Universitat de Càller, on va romandre fins a la seva jubilació l'any 1984 i on va ensenyar paleoetnologia, geografia, arqueologia i història de les religions. El 1955 hi va fundar la Scuola di Specializzazione di Studi Sardi, que va dirigir durant vint anys i on va ser professor ordinari d'antiguitats sardes. També va tenir diversos càrrecs acadèmics: degà de la

Facultat de Lletres, director de l'Istituto di Antichità, Archeologia e Arte, entre d'altres. Des de 1944 era també inspector, i després director, de la Soprintendenza alle Antichità della Sardegna, des d'on va dur a terme una intensa activitat de recerca de camp, que de fet ja havia començat uns anys abans. Entre aquests treballs cal destacar, especialment, l'excavació del complex nuràgic de Su Nuraxi, a Barumini, jaciment que va ser declarat Patrimoni de la Humanitat per la UNESCO l'any 2000. Tot i que la seva activitat de recerca es va centrar sempre a Sardenya i en l'estudi de la civilització nuràgica —en va ser el més gran coneixedor i divulgador—, també va treballar a Mallorca, on va excavar el poblat talaiòtic de Ses Païsses, a Artà, entre 1959 i 1963.

La seva obra escrita és molt extensa. Cal destacar-ne *I nuraghi. Torri preistoriche di Sardegna* (1962), *Sculture della Sardegna nuragica* (1966) i, sobretot, la seva gran síntesi *La civiltà dei sardi dal Neolitico all'età dei nuraghi*, un veritable clàssic de la literatura arqueològica, publicat el 1963, però reeditat i ampliat el 1967 i el 1988 i encara reimprès el 2003. Amb un vessant més pròxim a la història de l'art, també cal esmentar la seva *Frühe Randkulturen des Mittelmeerraumes. Korsika, Sardinien, Balearen, Iberische Halbinsel*, de 1967, escrita en col·laboració amb Hermanfried Schubart, i que l'any 1970 va ser publicada amb el títol *Civilisations anciennes du bassin méditerranéen: Corse, Sardaigne, Baléares, les Ibères*, per a la col·lecció d'Albin Michel «L'Art dans le Monde». Aquesta activitat va continuar més enllà de la seva jubilació, l'any 1984. Així, el 1999 publicava *Arte e religione della Sardegna prenuragica*, i el 2002 encara va redactar una darrera síntesi de prehistòria sarda titulada *La civiltà preistorica e nuragica in Sardegna*. Des de 1955 va ser director de la revista *Studi Sardi* i des de 1983, del *Bulletino Archeologico Sardo*. S'hi podrien afegir moltes altres obres i un gran nombre d'articles en revistes científiques i de divulgació, enciclopèdies, reunions científiques, etc. Els més importants foren reunits l'any 2008 en sis volums titulats *Sardegna e il Mediterraneo negli scritti di Giovanni Lilliu*, a cura d'Alberto Moravetti. S'ha de lamentar, tanmateix, que el seu treball a Ses Païsses no fos mai objecte d'una publicació monogràfica i que només s'hagi donat a conèixer en forma d'articles en revistes diverses: «Primi scavi del villaggio talaiotico di Ses Paisses (Artà, Maiorca)», *Annali della Facoltà di Lettere dell'Università di Cagliari*, núm. xxvii (1959), p. 33-74; «Primi scavi del villaggio talaiotico di Ses Paisses (Artà-Maiorca)», *Rivista dell'Istituto Nazionale d'Archeologia e Storia dell'Arte*, núm. ix (1960), p. 5-73; «Cenno sui più recenti scavi del villaggio talaiotico di Ses Paisses ad Artà-Maiorca (Baleari)», *Studi Sardi*, núm. xviii (1963), p. 22-52; «Informe sobre la IV campaña de excavaciones arqueológicas en ses Países (Artá, Mallorca) de la Misión Italiana», *Noticario Arqueológico Hispánico*, núm. 1-3 (1965), p. 116-130.

Catòlic democràtic i antifeixista, a banda de la carrera professional Giovanni Lilliu també va tenir una activitat cívica i política considerable, iniciada en els seus anys d'estudiant universitari a Roma, a les files de l'Acció Catòlica i de la Federazione Universitaria Cattolica Italiana. Un cop retornat a Càller, va militar a la Democràcia Cristiana. Això el va conduir a ocupar alguns càrrecs polítics a Sardenya (conseller regional entre 1969 i 1974; conseller comunal de Càller entre 1975 i 1980), però en l'àmbit polític ha destacat bàsicament com a pensador, amb una intensa activitat periodística, desenvolupada sobretot en l'àmbit sard, en el diari *La Nuova Sardegna* i a *Sardegna Autonomia*, noticiari mensual del Consell Regional de l'illa, però també en l'italià, en publicacions de la importància d'*Il Giornale d'Italia* o *Il Corriere della Sera*, i a escala internacional, en particular a *Le Monde*. Des de 1994, les seves posicions polítiques van evolucionar vers el pensament progressista de centresquerra i l'acció sindicalista. Va ser, a més, un defensor decidit de la identitat cultural pròpia de Sardenya i de l'autonomia política de l'illa. Des de la presidència de l'Istituto Superiore Regionale Etnografico i la de la Fondazione Sardinia ha portat a terme una intensa tasca de posada en relleu de la cultura, el patrimoni cultural i natural i la identitat autònoma dels sards. N'és un bon exemple la seva participació amb l'article «La Sardegna nella matrice mediterranea» a les Segones Jornades del CIEMEN (Abadia de Cuixà, 16-22 d'agost de 1977), que tenien per títol *Balears-Pitiüses, Còrsega, Sardenya per les reivindicacions nacionals* (Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1978, p. 5-13). De fet, en el seu escrit polític més important —el llibre *La costante resistenziale sarda*, de l'any 2002— desenvolupa la tesi que el tret fonamental de la història de Sardenya és la lluita mil·lenària contra l'assimilació per part dels diferents ocupants de l'illa, que n'hauria preservat uns trets peculiars d'arrels molt antigues. La seva obra científica i cívica va obtenir un ampli reconeixement a Sardenya, a Itàlia i a escala internacional. Així, l'any 1953 va ser nomenat membre corresponent de la secció de Roma de l'Institut Arqueològic Alemany; el 1956, membre de l'Istituto di Studi Etruschi, amb seu a Florència; el 1964, membre honorífic de la Societat Arqueològica Lul·liana de Mallorca; el 1973, membre corresponent de l'Institut d'Estudis Catalans, i el 1990, membre de l'Accademia Nazionale dei Lincei, l'acadèmia més antiga del món i màxima institució cultural italiana. El 1966 va ser nomenat *commendatore al merito* de la República italiana, la més alta distinció de l'Estat italià. El 2007 va rebre de la regió autònoma de Sardenya el títol honorífic de «Sardus Pater», que s'atorga, precisament des d'aquell any, a persones de qualsevol nacionalitat que s'han distingit pel seu servei a Sardenya. La seva relació acadèmica amb l'arqueologia catalana fou intensa, en particular amb el professor Miquel Tarradell, acadèmic numerari de l'IEC, i també amb Guillem Rosselló Bordoy, amb qui dirigí els treballs de Ses Païsses, i amb altres erudits mallorquins, com Llorenç Garcies.

De fet, arran de la seva estada a Artà es va interessar per la llengua catalana —que comprenia perfectament— i en particular per la poesia de Costa i Llobera. Giovanni Lilliu va morir a Càller, a casa seva, el 19 de febrer de 2012, un mes abans de fer els noranta-vuit anys. Ha deixat un llegat intel·lectual extraordinari, tant d'ordre científic com cívic i cultural. Que descansi en pau al seu estimat poble natal de Barumini.

Text llegit per Joan Sanmartí Grego en el Ple del dia 25 de febrer de 2013 (curs 2012-2013)